

Natuurbeheer of tuinieren?

Op steeds grotere schaal worden plantensoorten ingebracht op plekken waar deze nog niet of niet meer voorkomen. Soms wordt een specifieke soort ingebracht, maar vaker tientallen soorten via zaadmengsels of met hooi en maaisel uit soortenrijkere gebieden. Het gebeurt niet alleen in bebouwde gebieden zoals parken of wegbermen, maar steeds vaker ook in het buitengebied en zelfs in natuurgebieden. De voordelen zijn evident: een rijkere natuur. De nadelen worden echter zelden belicht.

Tekst **Melchior van Tweel**

Tuinieren	
	Schoffelen
	Inplanten
	Inzaaien
	Plaggen
	Bos dunnen
	Bekalken
	Opslag trekken
	Begrazen met huisvee
	Hooien
	Afgraven tbv natuurontwikkeling
	Begrazing met (half)wilde grazers
	Herstel hydrologie
Natuurbeheer	

① Geleidelijke overgang tussen natuurbeheer en tuinieren.

Er wordt wel eens gekscherend gezegd dat alle natuurbeheer een vorm van tuinieren is. Daar zit natuurlijk wel wat in. De grens is niet zo scherp als wel eens wordt voorgesteld. Natuurbeheer gaat primair over het schep-
pen van voorwaarden waarbij de natuur zich spontaan kan ontwikkelen. Bij tuinieren wordt daarnaast ook ingegrepen in de abiotiek of de soortensamenstelling van het ecosysteem. Om dat te illustreren heb ik een aantal veel voorkomende maatregelen op een rijtje gezet in dit spectrum ①. Waar ligt de grens tussen toelaatbaar en ongewenst? Iedereen zal die grens op een andere plek leggen, afhankelijk van de omstandigheden.

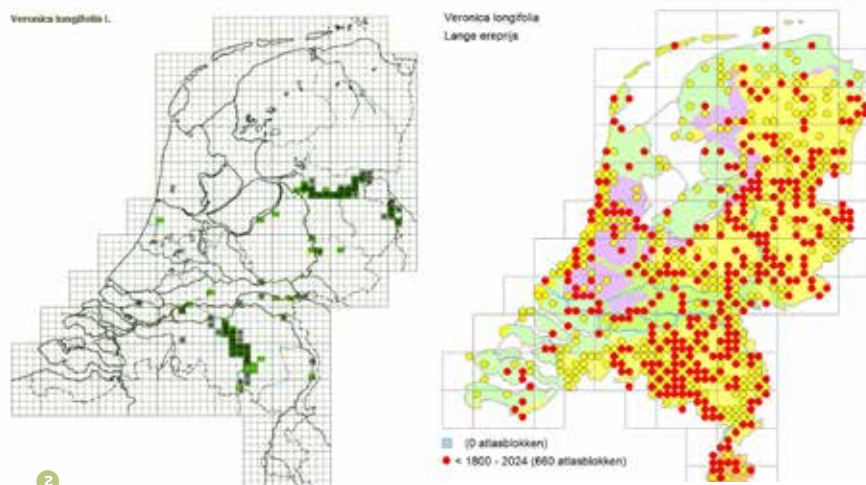
Emoties

Herintroductions van plantensoorten worden vaak gedaan vanuit de gedachten dat een soort wel wat hulp kan gebruiken om een gebied te bereiken of omdat het slecht gaat met die soort. Ook de steun in de rug voor insecten is vaak een argument. Maar zijn dat wel de enige redenen? Het valt op dat veel, zo niet de meeste geïntroduceerde plantensoorten aantrekkelijke soorten zijn. Ze hebben vaak grote felgekleur-

de bloemen (knoopkruid, beemdkroon, margriet) of behoren tot groepen die veel aandacht van botanici krijgen, zoals ook de zomerschroeforchissen elders in dit nummer (pagina 171-176). Je hoort maar zelden van (her-)introductions van minder aantrekkelijke soorten, zoals het uit Nederland verdwenen gekield sterrenkroos of rivierstruisriet. Speelt de emotie hier een grotere rol dan de ecologische ratio? En zo ja, is dat dan erg? Nee, helemaal niet! Betrokkenheid bij de natuur is een sterke drijfveer, maar laten we dan wel eerlijk zijn waarom we een bepaalde soort ergens willen introduceren. En ja, natuurlijk doet het pijn als een soort verdwijnt.

Ecologisch denken

Voor mij is het denken vanuit ecologie belangrijk. Ecologische processen zoals nutriëntenkringlopen, interacties tussen soorten, kolonisatie en extinctie zijn daarbij belangrijker dan het aanwezig zijn van net die ene soort. Een ecosysteem bestaat niet alleen uit een lijst plantensoorten, maar ook specifieke insecten die de planten bestuiven, opeten en als schuilplek gebruiken. Ook de vogels en zoogdieren die het ecosysteem gebruiken, horen erbij. In de bodem komt een einde-

loze lijst microfauna en schimmels voor. Alle soorten hebben interacties met elkaar. Er is ook een hoger schaalniveau: past het ecosysteem in het landschap? Belangrijke factoren daarbij zijn hydrologie, bodem, dynamiek, weer en klimaat. En daar gaat het mijns inziens wel eens fout. Ik wil dat graag illustreren aan de hand van lange ereprijs ②.

Lange ereprijs is een echte stroomdalsoort die van oorsprong vooral voorkomt in ruigere vegetaties langs kleine rivieren zoals de Overijsselse Vecht, de Dinkel en de Dommel. Inmiddels komt deze aantrekkelijke soort verspreid over heel Nederland voor. Weliswaar is voor een deel van de waarnemingen aangegeven dat het om verwilderde exemplaren gaat (zie gele bolletjes), maar het beeld spreekt boekdelen. De toename is in dit geval echt toe te schrijven aan het feit dat deze soort in allerlei zaadmengsels wordt toegevoegd, ook buiten het rivierengebied.

Is dit wat we willen?

Is dit wat we willen in de natuur? De aanwezigheid van lange ereprijs langs kleiner rivieren was zeer specifiek. Het verspreidingsbeeld is nu verstoord ②. De soort komt nu wijd verspreid voor. Op soortniveau kan dat misschien gezien worden als een toename van de biodiversiteit, maar op het niveau van ecosystemen is het juist een afname van de biodiversiteit omdat overal dezelfde vegetatie voorkomt! Als ecooloog inventariseer ik vele natuurgebieden. Ik houd van verrassingen: een soort die ik ergens niet verwacht of die gedrag vertoont dat ik niet eerder gezien heb. Daar haal ik energie uit. Maar door het kwistige inzaaien, heb ik soms meer het idee dat ik zaadmengsels aan het reconstrueren ben dan dat ik wilde planten karteer.

Als we accepteren dat we overal plantensoorten inzaaien en dat ook nog 'biodiversiteit' noemen, ligt het gevaar van de maakbare natuur op de loer. Ligt ergens rijke natuur op een plek waar een weg moet worden aangelegd of een woonwijk moet worden

② Verspreiding lange ereprijs tot 1982 en tot 2024. (Weeda, 1985; Verspreidingsatlas)

③ Lange ereprijs. (Foto: Melchior van Tweel)

gebouwd? Die natuur kan wel verplaatst worden. Inzaaien en klaar! Op dat moment is natuurbeheer echt tot tuinieren verworden.

Een belangrijk argument vóór introductie van plantensoorten is dat soorten er niet uit zichzelf kunnen komen. Isolatie van natuurgebieden is inderdaad een probleem, maar geduld is ook een schone zaak. Waarom moeten 'doelsoorten' direct na een ingreep verschijnen? Soms duurt het jaren of zelfs decennia of eeuwen, voordat soorten ergens kunnen komen. Waarom is dat erg? Laat de ecologische processen hun beloop en geniet van spontane vestigingen. En als je dat te langzaam gaat, zorg er dan voor dat natuurgebieden met elkaar verbonden raken, dat grazerskudden (of hun mechanische vervangers) kunnen trekken tussen gebieden. Leg eventueel een heemtuin (tuin!) aan in de bebouwde kom in de buurt, zodat de overstap kleiner wordt. Zorg ervoor dat de hydrologie op orde is. En niet te vergeten: dat die ellendige stikstofdepositie verdwijnt.

Sleutelposities

Een uitzondering zou gemaakt kunnen worden voor herintroducties van soorten die sleutelposities innemen in bedreigde ecosystemen. Die soorten vormen vaak de basis of het huis van het ecosysteem waarvan het gehele ecosysteem afhankelijk is. Groot zeegras in de Waddenzee is wat dat betreft een goed voorbeeld (Gräfnings et al., 2023). Het zeegras vormt hier een onmisbaar thuis voor vele mariene dieren en het was duidelijk dat deze soort onder de huidige omstandigheden niet snel spontaan weer velden in het Nederlandse deel van de Waddenzee zou gaan ontwikkelen. De noodzaak geldt voor lang niet alle introducties van plantensoorten en vegetaties. Het levert soms mooie bloemrijke vegetaties op, maar er is bepaald niet altijd sprake van complete ecosystemen. Wel kunnen ecologische processen en natuurlijke verspreidingen verstoord worden. In plaats daarvan zou je als natuurbeheerder ook geduld kunnen betrachten. Je zult verstoeld staan van de spontane processen!

Melchior van Tweel
melchiorvantweel@hetnet.nl

Melchior van Tweel is zelfstandig ecologisch onderzoeker en tevens bureauredacteur van De Levende Natuur. Hij heeft dit opiniestuk op persoonlijke titel geschreven.

Literatuur

De literatuurlijst van dit artikel vindt u door deze QR-code te scannen of bij de online versie van dit artikel: <https://delevendenatuurmagazine.nl/de-levende-natuur-nummer-05-2024/samenvatting-platform/>

Platform:

Literatuur:

Dam, J. ten, A. Wagner, J. Lammers & J. Schaminée, 2024, Een nieuwe kans voor de Zomerschroeforchis?, De Levende Natuur, dit nummer.

Gräfnings, M. et al., 2023, Zeegrasherstel in de Waddenzee, De Levende Natuur 124: 22-27.

Roosmalen, C. van, J. Koot, E. van Hoof, 2023, Grootschalige herintroductie veenmos: een succes, De Levende Natuur 124: 212-215.

Verspreidingsatlas, <https://www.verspreidingsatlas.nl/1353>, d.d.27-7-2024

Weeda, E.J. 1985, Langbladige ereprijs, in: J. Mennema, A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate, Atlas van de Nederlandse Flora 2, Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht, p. 312